

Josipa Pleša

Povijest Jeruzalema

Jeruzalem svoju povijest, koja će se pokazati izrazito nasilnom, započinje u 4. tisućljeću pr. Kr. Teško je točno utvrditi u kojoj su mjeri židovska plemena pokorila tadašnje starosjedilačko kanaansko stanovništvo budući da povjesničari smatraju kako je velikim dijelom već bilo asimilirano među njih i prije Davidovog osvajanja 1000. god. pr. Kr. Židovska su plemena tada prvi put ujedinjena u kraljevstvo s prijestolnicom u Jeruzalemu. Od toga vremena stvara se slika grada kao simbola vjere koja će se s vremenom sve više učvršćivati. Za grad vodile su se brojne bitke od babilonskog osvajanja u 6. st. pr. Kr. pa sve do danas kada Izrael pokušava obraniti svoje pravo na grad i održati ga nepodijeljenim.

Grad Jeruzalem danas je zbog svoje bogate povijesti sveto mjesto za Židove, kršćane i muslimane. Smješten na strminama triju humaka, Ofela, Moriye i Siona, od svojih početaka nalazi se izvanrednom strateškom položaju.¹ Kako su carstva poput Babilonskog, Rimskog ili Osmanskog stvarana i uništavana, tako su se i vladari

Kupola na stijeni-džamija izgrađena 691.godine na ruševinama prvog i drugog Hrama.

Jeruzalema mijenjali kroz tri tisuće godina. Promatrajući krvavu povijest Jeruzalema, postavlja se pitanje kako je moguće da je grad koji opstaje kao simbol mira, vjere i Božje prisutnosti na Zemlji, oduvijek bio zahvaćen ratovima, razaranjima i strašnim gubitcima. Priča o

1 Sa zapadne strane zaštićen je grad Maslinskom gorom visine do 800 metara, a s jugoistočne strane uvalama tako da se gradu lakše može prići sa sjeverne strane.

Jeruzalemu jest priča o velikoj suprotnosti između prave slike grada i simbola koji on nosi te priča o tome zašto je baš taj grad obilježen apokaliptičnim vjerskim fanatizmom i međureligijskom mržnjom zbog koje nema mira od svojih početaka pa sve do danas.

Počeci

Prvo naselje na mjestu gdje će se kasnije razviti Jeruzalem pojavilo se u 4. tis. pr. Kr. Smatra se kako su preci Jebusejaca, domorodačkog stanovništva na visinskom području, označili tlo za prinošenje žrtava gdje je kasnije smještena biblijska priča o žrtvovanju Izaka, Abrahamovog sina.² Židovska plemena naselila su ta područja već oko 1200. god. pr. Kr, a Jeruzalem osvojen 200 godina kasnije postavši tako centrom novog kraljevstva te mjesto na kojemu će Židovi izgraditi Hram i započeti svoju bogatu tradiciju. Ta sveta planina, oko koje je grad podignut i oko koje se razvija, služila je kao mjesto prinošenja žrtava božanstvima kanaanskih plemena, a poslije i za izgradnju hebrejskog oltara unutar Salomonovog hrama. Grad se prvi put spominje 1400. god. u egipatskim tekstovima pod nazivom Urušemem, pri čemu *uru* na semitskim jezicima označava grad, a šalim ili šalom mir i blagostanje. Etimologija imena grada veže se uz semitsko božanstvo mira boga Šalema koji je u prapovijesti vladao gradom i bio njegov zaštitnik.

Davidovo osvajanje Jeruzalema

David, začetnik svete hebrejske loze odabrane od samoga Boga, svoj teritorij proširio je i na račun okolnih područja stvorivši kraljevstvo ujedinjenih dvanaest židovskih plemena sa središtem u Jeruzalemu (Lundquist, 2008:21). Davidova odluka o odabiru Jeruzalema kao prijestolnice bila je politički i gospodarski najbolje rješenje. Jeruzalem se nalazio u srcu kanaanske zemlje te je ujedno bio na neutralnom području koje nije pripadalo ni jednom židovskom plemenu, tako da ni jedno od njih nije dobilo prvenstvo nad samim gradom u novostvorenom kraljevstvu. Kralj se nastanio u tvrđavi

2 Mjesto na kojemu je Abraham namjeravao žrtvovati Izaka naziva se Morijska gora koja se vremenom pomiješala sa Sionskom gorom gdje je David pri osvajanju Jeruzalema podigao svoju kuću. Kasnije to postaje središnjim mjestom u Hramu gdje su Židovi položili Zavjetni kovčeg.

Sion koja će u židovskoj tradiciji poprimiti značajnu ulogu³ te od Jeruzalema kao prijestolnice učiniti iznimno značajan grad i glavno odredište za buduće hodočasnike (Rebić, 1998:18).

Biblijski pisci govore nam kako Davidu zbog grijeha koje je počinio tijekom kraljevanja nije dozvoljeno sagraditi Hram, tako da je ta sveta zadaća prenesena na njegovoga sina Salomona koji će u povijesti ostati poznat kao graditelj prvoga Hrama. Biblija zasluge gradnje Hrama ipak daje i Davidu, najviše za pripremanje materijala te dovođenje velikog broja radnika. Upute Davidu i Salomonu stigle su izravno od Boga. Unutar samog Hrama kraljevi su smjestili Svetinju nad Svetinjama, Kovčeg saveza sa Mojsijevim zapovjednim pločama kao središnjim predmetom svetišta. Danas ne postoje arheološki ostaci prvog Hrama, a iskopavanja su onemogućena jer se na tom mjestu nalazi džamija Kupola nad stijenom, sveto mjesto muslimana. Pobožni Židovi su tada i u teškim vremenima prisilnog izbjivanja iz domovine vjerovali da u Hramu uistinu prebiva Bog te je upravo zbog te građevine Jeruzalem slovio kao sveti grad. Ta građevina izgrađena je u 10. st. pr. Kr. i od tada osjeća se Božja prisutnost čak i u vrijeme ratova i sukoba. Od početka bio je Jeruzalem Židovima sveti grad, a kasnije ostale monoteističke religije kršćanstvo i islam preuzimaju uz elemente judaizma i štovanje toga grada. Te dvije religije znatno će se odvojiti od judaizma svojim vjerovanjem, posebice islam, tako da će Jeruzalem za muslimane postati tek trećim svetim mjestom.⁴

Babilonska opasnost i rušenje prvog Hrama

Nakon Salomonove smrti raspalo se Davidovo kraljevstvo te su dva plemena osnovala Južno Kraljevstvo sa prijestolnicom u Jeruzalemu.⁵ Nijedan kralj poslije Salomona nije bio toliko bogat da bi se graditeljstvo nastavilo u velikom sjaju, već se uglavnom radilo o proširivanju stambenih naselja te nadodavanju na gradske zidine koje je već David gradio oko Jeruzalema. U nizu Salomonovih nasljednika posljednji bio je Joakim kojega je svrgnuo s vlasti moćni babilonski kralj Nabukodonozor i tako započeo niz tragičnih događaja u židovskoj povijesti.

3 Prema tvrđavi Sion naziv je dobio i cionistički pokret stvaranja Izraelske države nastao u 19. st.

4 Jeruzalem pripadnicima islamske vjere jest treće sveto mjesto nakon Meke i Medine.

5 Prvo je bilo Južno kraljevstvo zvano Judeja s plemenima Juda i Benjamin i Jeruzalemom kao glavnim gradom dok se drugo Sjeverno kraljevstvo zvalo Izrael sa Samarijom kao glavnim gradom.

Sveta stijena-nalazi se u središtu Kupole nad stijenom. Prema židovskoj tradiciji ovo je mjesto gdje je Abraham trebao žrtvovati Izaka, a prema muslimanskoj mjesto gdje je Muhamed uzašao na nebo.

Tako je Jeruzalem razrušen 597. god., a zajedno s njim i veličanstveni Hram te je tisuće stanovnika prisilno protjerano u Babilon. To je bila babilonska odmazda za nepokoravanje s glavnim ciljem uništavanja bilo kakvoga osjećaja identiteta i zajedništva među Židovima. Usred te velike tragedije uvidjeli su koliko se razlikuju od ostalih te su učvrstili zajedništvo. Uporna nastojanja da prihvate ostale bogove, razvila su židovski monoteizam koja će biti glavna odrednica te vjere. U teškim će se uvjetima Židovi vezati uz Jeruzalem i razrušeni Hram. Njihovu vjeru učvrstit će sva patnja stoljećima objašnjavana kao božja kušnja odabranome narodu. U babilonskom zatočeništvu ostali su Židovi do 539. god. pr. Kr. kada perzijski car Kir osvaja dotad nepobjedive Babilonce i dopušta prognanicima da se vrate u svoju domovinu te naseljavaju Jeruzalem i okolna područja (Rebić, 1998:50-52).

Gradnja drugog Hrama

Povratkom u Jeruzalem započeli su Židovi vođeni Zerubabelom, potomkom kraljevske dinastije, obnovu razrušenog Hrama koja je trajala do 515. god. pr. Kr. Međutim obnovljenom Hramu nedostajao je Kovčeg zavjeta koji su Židovi preko Mojsija dobili od Boga te na kojima je ispisano deset zapovijedi. Uza sve to bila je Judeja u to vrijeme samo jedna od perzijskih provincija i bez samostalnosti tako da nije samo važan kralj nego i svećenik koji vodi Hram (Lundquist, 2008:97). Perzijska vladavina Jeruzalemom bila je mirno vrijeme koje su namjesnici i pismoznanci iskoristili za poticanje jačanja vjere te obnavljanje gradskih zidina.⁶ U to je vrijeme Jeruzalem zbog masovnog iseljavanja Židova bio slabo napučen grad. Poduzimane su mjere ponovnog naseljavanja, no situacija će se popraviti tek u idućim stoljećima.

Osvajanje Aleksandra Velikog i posljedice

Jeruzalem ponovno ulazi u nemirno razdoblje u vrijeme Aleksandra Velikog koji osvaja grad 332. god. pr. Kr. Tada se uvodi grčka administracija i jezik te grčka kultura poprima sve veći značaj. Nakon Aleksandrove smrti našao se Jeruzalem između politike Ptolomeja i Seleuka čiji će se utjecaj nad gradom izmjenjivati.⁷ Godine 198. pr. Kr. Jeruzalem potpada pod vlast Sirijaca koji su pljačkali grad i hramsko blago ne mareći za svetost mjesta. To je trajalo do 166. god. kada su Židovi pod vodstvom Jude Makabejca podigli ustanak za neovisnost Judeje. Vođa ustanka posvetio je ponovno Hram. Bio je to važan događaj koji Židovi i danas slave na dan blagdana Hanuke. U to vrijeme Jeruzalem doživljava kulturni procvat te postaje središtem politike i trgovine. Tada se razvijaju političke stranke među kojima su se izdvajali saduceji i farizeji.⁸ Od godine 140. pr.Kr. Jeruzalemom vlada hasmonejska dinastija koju je osnovao nasljednik Jude Makabejca te se održava do 63. pr. Kr. kada Pompej, na poziv Židova koji su se okrenuli protiv nemarnih kraljeva, osvoji Jeruzalem i tada prestaje samostalnost Judeje.

6 Pismoznanc Ezra dolazi u Jeruzalem 458. god. pr. Kr, te započinje obnovu zidina koju će dovršiti njegov nasljednik Nehemija koji je bio u dobrim odnosima s perzijskim carem.

7 Diadosi, nasljednici Aleksandra Velikog, podijelili su njegovo Carstvo tako da je Egipat došao pod vlast Ptolomeja, a Sirija pod vlast Seleuka koji su se međusobno borili za područje Palestine.

8 Farizeji su se, za razliku od Saduceja, neprestano borili protiv postojeće tuđinske vlasti.

U sklopu Rimskog Carstva

Nakon Pompejevog zauzimanja uspostavljanje mira u Jeruzalemu potrajalo je neko vrijeme. Rimljani su u početku vladali izravno, a nakon toga preko Heroda Velikog kojega su imenovali judejskim kraljem 37. god. pr. Kr. Antipater, Herodov otac i savjetnik velikog svećenika, pripremao je na dvoru tron za svoga sina, ali je Herod zbog unutrašnjih previranja s nasljednicima hasmonejske dinastije zavladao tek 37. god. pr. Kr. kada se vratio iz progonstva u Rimu te uz jaku vojsku napokon zavladao Jeruzalemom. Herod je do svoje smrti 4. god. pr. Kr. pretvorio Jeruzalem u jedan od najljepših gradova istočnog dijela Rimskog Carstva. Naredio je izgradnju tvrđe u čast Marka Antonija te obnovu Hrama i okolnog prostora (Mayer, Mourad, 2008:76). U sredini cijelog kompleksa nalazio se Hram te je ulaz bio dopušten samo Židovima i omeđen natpisom: "Neka se ni jedan stranac ne usudi prijeći ovu ogradu i ući u svetište: tko bude zatečen, sam će biti krivac svojoj smrti!"⁹ Masovna gradnja pružala je zaposlenje tisućama ljudi tako da se i stanovništvo Jeruzalema povećalo (Rebić, 1998:79). Unatoč tome Herod nije bio voljen u narodu, najviše zbog svoga idumejskog, odnosno arapskog porijekla i nasilne naravi.¹⁰

Vrijeme Isusa Krista

Isus javno počinje djelovati i propovijedati u vrijeme vladanja Heroda Agripe, unuka Heroda Velikog, u prvoj polovini 1. st. To je vrijeme nereda u Jeruzalemu kada su se Židovi bunili protiv rimske vlasti i bili mučeni i ubijani najčešće razapinjanjem na križ. S obzirom na lošu situaciju iskorištavali su trgovci područje Hrama te je vjera mnogima postala sredstvo trgovine i zarade. Isus je propovijedao protiv takvog stanja te se zbog toga vrlo brzo zamjerio vlastima. Isus se divio ljepotama Jeruzalema i provodio mnogo vremena proučavajući ga, ali mu je u isto vrijeme prognozirao mračnu budućnost: „Doći će dani u kojima se od ovoga što motrite neće ostaviti ni kamen na kamenu nerazvaljen!“ (Lk 21, 5). Rimske vlasti nisu mogle podržati Isusove govore i stil života koji je poticao jer je takvo revolucionarno propovijedanje neizbježno imalo politički cilj stvaranja pročišćenoga Izraela koji bi se mogao boriti protiv rimske vlasti (Carroll, 2012:125). Nakon što je Ivan Krstitelj ubijen, Isus u potpunosti zauzima njegovo mjesto

9 Jednu od ploča na kojoj se nalazi takav natpis pronađena je u Jeruzalemu 1871. god., a danas se čuva u Carigradskom muzeju. Pronašao ju je Clermont Ganneau.

10 Smaknuo je trojicu svojih sinova, a u oporuci naredio da se za njegovu pogrebnu povorku ubiju djeca u blizini Jeruzalema kako bi ljudi plakali.

Bazilika svetog Groba-izgrađena naredbom cara Konstantina izdanom 325.godine

te započinje s propovijedima opasnim za rimsku vlast.¹¹ Isus je zbog toga osuđen te je nakon nošenja teškoga križa razapet 28. god. Nakon Kristove smrti dolazi do pojave prvih kršćana u Jeruzalemu kojima su tada upravljali rimski namjesnici. Jeruzalem je u to vrijeme bio iznimno napučen grad te je imao čak i do 200 000 stanovnika s mnogo hodočasnika koji su neprestano pristizali (Carroll, 2012:136).

Židovsko-rimski rat

Razlog židovskoj pobuni koja je započela 66. god. bio je niz loših upravitelja koje je poslao rimski car da upravljaju Judejom. Dolazilo je do masovnih zabrana, ubijanja i mučenja Židova. Vjerske nepravde dosegle su svoj vrhunac u dijelu Rimskog Carstva koji nikako nije mogao podnijeti takvu vrstu tolerancije te su se gušile bilo kakve pobune. Židovi su napali vojarnu koja se nalazila oko Hrama te ju zauzeli. Zeloti, radikalni Židovi, osvojili su cijeli grad i u svojoj ga vlasti držali do 70. god. kada je rimski vojskovođa Tit slomio otpor.¹² Budući da je židovski otpor bio jak, sagradio je Tit kanale oko brda Hrama kako bi ljudi ostali zatočeni bez hrane i vode te je naposljetku i Hram spaljen. Bio je Jeruzalem pokoren i razoren dok

11 U Evanđelju i kršćanskoj tradiciji poznato je kako je Ivan Krstitelj ubijen zbog optuživanja kralja Heroda za nemoralan život sa ženom koju je nezakonito vjenčao. Kako je već objašnjeno, svi pokreti, kojima je cilj jačanje židovske svijesti i vjere, imali su političko obilježje i želju za borbom protiv rimske vlasti.

12 Kada je pobuna započela imao je Neron titulu rimskog cara te je u Jeruzalem poslao Vespazijana. Kasnije je Vespazijan imenovan carem tako da je 70. god. u grad pobjednički ušao vojskovođa Tit.

je Tit proglašen carem kojemu je u znak pobjede nad Židovima izgrađen Titov slavoluk u Rimu.¹³ Iako je ustanak ugušen, rimske se vlasti nisu prestale osvećivati Židovima. Postavljali su kipove rimskih careva i tadašnjih poganskih bogova na mjesto gdje se nalazio Hram. Drugi ustanak, od 132. do 134. god., također je ugušen, a posljedica jest zakonski akt o trajnom protjerivanju Židova. Nakon pada Jeruzalema Rimljani grade novi rimski grad nazvan Aelia Capitolina. Osim toga provincija više nije nosila naziv Judeja, već palestinska Sirija (Carroll, 2012:139).

Procvat Jeruzalema u bizantsko doba

Prijelomna godina u povijesti kršćanstva, Rimskog Carstva pa jednako tako i Jeruzalema bila je 313., obilježena carem Konstantinom i Milanskim ediktom. Nakon davanja slobode kršćanima te pokoravanja istočnih dijelova Rimskoga Carstva 324. god., započinje razdoblje izgradnje Jeruzalema u duhu kršćanstva i povratak mnogih Židova koji su protjerani u vrijeme drugog ustanka. Konstantin je dao sagraditi brojne crkve i samostane rušeći stare, tako da se na mjestu bazilike Svetog groba prije nalazio Afroditin i Jupiterov hram koji su kršćani srušiti prvom prilikom.¹⁴ Izgradnja je dovršena 335. god. te se smatra kako je careva majka Jelena, vjerna kršćanka, imala presudni utjecaj pri njezinoj gradnji (Rebić, 1998:121). Bizantsko razdoblje, od kraja 4. pa sve do 7. st., bilo je vrijeme napredovanja, najviše zbog novih građevina koje su privlačile kršćane hodočasnike iz svih dijelova Rimskoga Carstva. Tako su u 5. st. kršćani bili najveća skupina u Jeruzalemu te su sređivali grad u stilu njihove vjere. Teodozijeva supruga Eudoksija sredinom 5. st. živjela je u gradu i sponzorirala obnovu zidina te gradnju još mnogih drugih crkava i samostana, a ujedno je i Židovima dala veće slobode. Tada će Jeruzalem poprimiti oblik kakav ima i danas. Prije dolaska Arapa u 7. st. napredak u duhu kršćanstva zaustavili su Perzijanci zauzimajući grad. Uspjeli su stanovnici otjerati Perzijance nakon 15 godina, točnije 629. god. misleći da su se napokon oslobodili nevjerničke vlasti (Carroll, 2012:165).

13 Kršćani nisu sudjelovali u pobuni.

14 Dajući kršćanima slobodu vjeroispovijesti 313. god., Konstantin Veliki djelovao je na ubrzani razvoj kršćanske zajednice u Jeruzalemu te gradnju u njezinom stilu. Osim bazilike Groba Isusova najpoznatije crkve iz ovog razdoblja još su bazilika u Getsemaniju u čast Isusova krvavoga znoja te bazilika na Maslinskoj gori u čast uzašašća na nebo.

Arapska okupacija

Pojava islama i njegovo masovno širenje ostavilo je traga na svim područjima naseljenim Židovima i kršćanima. Muslimani su, slijedeći upute Muhameda, odmah nakon njegove smrti 632. god. započeli osvajanja.¹⁵ Ujedinjena su arapska plemena pod vodstvom Omara, drugog Muhamedovog nasljednika, osvojila Jeruzalem u sklopu osvajanja cijele Palestine 634. god. Važnost Jeruzalema za islam vidljiva je od samog početka i razlog nagloga razvoja te nove monoteističke vjere. Muhamed je već u prvom desetljeću 7. st., šireći Alahovu riječ, svoje misli okretao prema Jeruzalemu, „gradu od Hrama“, odnosno gradu u kojemu se osjeti Božja prisutnost. Pripadnici nove vjere osjetili su prema Jeruzalemu isto ono što su osjetili prvo Židovi, a nakon njih i kršćani. Židovi, koji su proganjani tijekom svoje burne prošlosti sve do pojave islama, došli su i do najjužnijih dijelova Arapskog poluotoka uvijek maštajući o povratku u domovinu i svetom gradu tako da se riječ o Jeruzalemu neprestano širila i pobudila maštu svima pa tako i budućim muslimanskim ratnicima (Lundquist, 2008:183). Tek kasnije, kada se sve više budu stvarale razlike među islamom i postojećim religijama, postat će Jeruzalem tek treće sveto mjesto za muslimane.

Pri ulasku u grad jeruzalemski patrijarh Sofronije predao je svečano kalifu ključeve kako bi se izbjeglo nasilje što je Omar i poštivao. Kalifa je iznenadila slika koju je ugledao došavši do ostataka nekadašnjeg veličanstvenog Hrama. Smeće nabacano na nekadašnjem židovskom Hramu označavalo je mjesto oštećeno još od perzijskih napada 628. god. koje su kršćani pretvorili u gradsko smetlište (Carroll, 2012:190). Omar je naredio da se smeće počisti što su kršćani doživjeli kao veliku uvredu dok je muslimanima naredio da svoje svetište sagrađe na dovoljno velikoj udaljenosti. Arapi su vladali Jeruzalemom sve do dolaska križara 1099. god. Dolaskom islamske vjere počela je izgradnja u novom stilu tako da su Omejidi pokušali vratiti slavu Jeruzalemu kako bi pokazali svoju moć u usporedbi sa ostalim arapskim velikanima koji su vladali Mekom i Medinom.¹⁶ Tako je druga polovina 7. st. bila vrijeme izgradnje najvažnijih džamija među kojima se ističe Kupola nad stijenom 691. god. i sagrađena je iznad svetog mjesta na kojemu su Židovi prinostili žrtve te koje je kasnije postalo poznato kao mjesto s kojega je Muhamed uzašao na nebo (Rebić, 1998:142). Pored nje južnije sagrađena je džamija Al Aqsa 705. god. kamo je Muhamed upućen kada je prvi put došao

Rekonstrukcija izgleda Herodova hrama-Herod Veliki naredio je obnovu drugog Hrama koja je započela 20.god.pr.Kr.

u Jeruzalem. Kupola na stijeni bila je do 762. god. mjesto gdje su se molili i muslimani i Židovi i smatrali su da je ona dostojna nasljednica Hrama, no poslije je Židovima zabranjen ulaz u potpunosti. Velikim dijelom upravo zbog tih velikih dostignuća islamskog graditeljstva Jeruzalem je i do danas ostao sveti muslimanski grad. Širenje islama imalo je i utjecaja na samu populaciju Jeruzalema, tako da je on do kraja 7. st. postao izrazito muslimanski grad dok kršćanske i židovske zajednice postaju manjine (Mayer, Mourad, 2008:86). Nakon omejadske dinastije počeli su se muslimani međusobno boriti za vlast nad gradom tako da su se izmjenjivali vladari. Prvo je nastupila abasidska dinastija, potom i fatimidska, a poslije Jeruzalem osvajaju križari 1099. god.¹⁷

Križarski ratovi

Jeruzalem kao povijesno mjesto za kršćane koje se nalazilo u rukama nevjernika, potaknulo je kršćane na oslobađanje grada. U postizanju toga cilja bilo je dozvoljeno i ubijanje. Borba za Hram i Boga ukinula je liniju koja odvaja dobre od loših. Prve čete križara pristizale u Svetu Zemlju 1099. god. lomeći sve pred sobom. U cijelom tom kaosu križari su ubijali sve koji su stali na njihov put, silovali žene i krali dok su muslimani tjerovali kršćane iz grada kako se ne bi udružili s nadolazećim vojnicima (Carroll, 2012:211). Nakon krvavoga osvajanja grada osnovali su križari Jeruzalemsko Kraljevstvo te započeli gradnju samostana i crkvi. Sagrađena je crkva Svetog

¹⁵ Sljedbenici Muhameda nazvani su muslimanima što je izvedeno iz glagola "Islam" sa značenjem *oni što se pokoravaju Bogu*.

¹⁶ Kalif Muavija, peti Muhamedov nasljednik, bio je osnivač dinastije Omejida koji se kao kalif svečano ustoličio u Jeruzalemu.

¹⁷ Nakon Omejida na vlast dolaze Abbasidi koji vladaju od 715. do 1071. godine, a nakon njih Fatimidi, nasljednici kalifa koji je za sebe tvrdio da je sin Fatime, Muhamedove kćeri, koji vladaju do 1099. godine.

Ivana Krstitelja te temeljno obnovljena crkva Groba Isusova (Skupina autora, Povijest 7: Razvijeni srednji vijek, 2007:72).¹⁸ U to vrijeme grad je bio pretežno kršćanski, a osnivani su i brojni viteški redovi poput teutonskog ili templarskog, osnovanog u Palestini 1118. god.¹⁹ Križari su počeli gubiti kontrolu nad gradom pod naletom Saladina, u bitci kod Rogova Hattin gdje je poginulo oko 30 000 križara nakon čega su muslimani krenuli i na Jeruzalem koji je ponovno pao u njihove ruke 1187. god. obilježavajući pad Latinskog, odnosno Jeruzalemskog Kraljevstva (Rebić, 1998:156).²⁰ Sve do dolaska Osmanlija 1517. god. grad je konstantno osvajala jedna pa druga strana, a pred kraj 15. st. pod vlašću Mamluka, egipatske dinastije, grad je počeo propadati zbog nemarnih vladara i nedostatka novaca. U to vrijeme počinju neredi i unutar grada kada su se Židovi i kršćani borili međusobno za vlast nad svetim mjestima, posebice za brdo Sion.

Pod osmanskom vlašću

Godine 1517. Turci su porazili Mamluke koji su stolovali u Kairu i preuzeli kontrolu nad Jeruzalemom (Povijest 8, 2007: 381). Selim I. postao je tako prvi turski vladar Sirije i Palestine, a on i njegovi nasljednici izgrađivali su grad.²¹ Napredovala je poljoprivreda, uvedena je turska administracija te se pazilo na sigurnost hodočasnika što je uvelike pomoglo financijskom razvoju grada. Selimov sin Sulejman Veličanstveni izgradio je zidine kojima je okružio cijeli Jeruzalem duge više od tri kilometra i podignute između 1537. i 1541. god. Sulejman je obnovio Kupolu nad stijenom te je obnovu predvodio njegov glavni arhitekt Sinan (Lundquist, 2008:199). Od toga razdoblja pa sve do kasnog novog vijeka broj Židova u gradu sve više raste zbog tolerantnijih zakona koje su turske vlasti donosile. Kako je Osmansko Carstvo sve više ulazilo u krizu nakon Sulejmanove smrti, porezi bili sve veći, a briga za Jeruzalem sve manja. Vlast je bila koncentrirana u rukama samo nekoliko obitelji među kojima je vladala korupcija. Građevine su propadale, a ulice postajale prljave i neprohodne (Rebić, 1998:169).

Stanje se od kraja 16. pa sve do 19. st. nije puno mijenjalo, Jeruzalem je sve više propadao zbog promjenjive politike i sve veće krize Osmanskoga Carstva.

18 Džamije su u vrijeme križarskih ratova pretvarane u kršćanske crkve, dok su križari poticali kršćane iz Europe da se nasele u Jeruzalemu dajući im povlastice uz uvoz, novac i poslove.

19 Templari su dobili naziv prema Salomonovu hramu gdje su se nastanili; lat. templeum "hram".

20 Nakon 88 godina postojanja.

21 Vladao od 1513. do 1520.

Osmansko Carstvo se raspadalo pri čemu su periferni dijelovi počeli tražiti neovisnost, a razlike među narodima i vjerama postaje sve očitije i pogubnije. Sve se to odrazilo i na Jeruzalem. Tek se u 19. st. mijenja situacija tako da s industrijalizacijom i tehnološkim napretkom i Jeruzalem počinje mijenjati svoju sliku. Grade se nove kuće, posebice Židova koji su u velikom broju dolazili iz Rusije gdje su bili progonjeni. Turska je uprava sagradila poštanski i telegrafski sustav te javni prijevoz. Grad se sve više širio zbog modernih zakona koji su dozvoljavali gradnju kuća strancima što se nastavilo sve do Prvoga svjetskog rata, nakon kojega je Palestina s Jeruzalemom pripala Velikoj Britaniji (Mayer, Mourad, 2008:213-214).

Moderna vremena

Jeruzalem od početka 20. st. pa sve do danas nije doživio mirnija vremena. Proces raspadanja Osmanskog Carstva i rađanja suvremene Turske nastavio se i tijekom Prvoga svjetskog rata, s Jeruzalemom kao turskim posjedom. Britanski general Allenby u prosincu 1917. god. ušao je u Jeruzalem uz pomoć francuskih, talijanskih i arapskih saveznika te iznad Davidove kule položio britansku zastavu koja je označavala početak britanske vlasti nad Palestinom i Gradom.²² Od 1920. god. Palestinom upravlja britanski visoki povjerenik koji je imenovao Gradsko vijeće od šest članova u kojemu su po dva člana bila iz svake vjerske skupine. Takav sustav nije funkcionirao zbog prevelike netolerancije među vjerskim zajednicama te je ukinut 1945. god. Nakon ukinuća ustanovljeno je britansko povjerenstvo (Rebić, 1998:178). Jeruzalem je u 20. st. poprimio izgled modernog, europskog grada zbog strogih odredaba koje su Englezi nametnuli u gradnji. Kako je pred kraj 19. st., točnije 1897. god. održan Prvi cionistički kongres te je započelo djelovanje organizacije za stvaranje židovske države i gradila je svoje ustanove u Jeruzalemu. U zapadnom dijelu grada izgrađivali su Židovi nove objekte, a pojavom nacizma i sve jačih progona naseljavanje i gradnja bili su sve veći. Za razliku od Židova koji su se širili prema zapadu, Arapi su svoja nova naselja stvarali pretežno prema sjeveru. Cionistički je pokret Theodora Herzla sve više jačao i poticao selidbu Židova u domovinu što je izazvalo brojne prosvjede muslimana i kršćana. Kršćanska netolerancija prema Židovima ponovno je iskazana 1904. god. kada je Herzl pokušao zatražiti potporu Vatikana i pape Pija X. za cionistički pokret i naseljavanje Palestine, ali naišao na odbijanje: "Ne možemo se tome prikloniti...A ako dođete u Palestinu i tamo naselite svoj narod, dočekat ćemo vas crkvama i svećenicima da vas sve pokrstimo"

22 Uz pomoć arapskih plemena koja su se pokušavala osloboditi turske vlasti.

(Carroll, 2012:377). Unatoč svim poteškoćama država Izrael napokon je utemeljena 1948. god. s glavnim gradom Jeruzalemom. Takav potez nije ostao bez posljedica tako da je iste godine započeo židovsko-arapski rat zbog podjele Palestine na državu Izrael i ostatak koji je došao pod vlast Jordana. Taj rat imao je tragične posljedice za Jeruzalem ostavljajući ga podijeljenim na stari grad i arapske četvrti koje su bile pod vlašću Jordana te zapadni dio koji je pripao Izraelu. Postojala je ideja da se Jeruzalem proglašuje zasebnim tijelom pod internacionalnim nadzorom, no odbacili su je Arapi.²³ Dok je grad bio razdijeljen, održalo se u njemu 1961. god. suđenje Adolfu Eichmannu, upravitelju procesa prebacivanja Židova u logore i jednim od glavnih pokretača holokausta. Brojna svjedočanstva preživjelih koji su prvi put nakon Drugoga svjetskog rata progovarali o svojim sudbinama omogućili su Židovima nekakvu vrstu suočavanja s pretrpljenim te svojevrstni povratak na međunarodnu scenu (Arendt, 1963:35). Izrael je i nakon toga nastavio borbu protiv muslimana te je poslije Šestodnevnog rata 1967. god. Jeruzalem ponovno ujedinjen i stavljen pod židovsku vlast. Ta pobjeda nije prihvaćena ni od jedne zemlje, ali je popraćena nezaustavljivim podizanjem židovskih stambenih jedinica u gradu te njihovim širenjem.

Zaključak

Borba Židova protiv susjednih bivših kraljevstava, carstava i danas republika s ciljem ostvarivanja mira ni dan danas nije privedena kraju. Brojne muslimanske skupine, uključujući Palestinsku oslobodilačku organizaciju, ne priznaju židovsko pravo na zemlju negirajući povijesne izvore.²⁴ U prvom planu nalaze se izraelsko-muslimanski sukobi koji traju i u 21. st. ostavljajući status Jeruzalema neriješenim. Izraelci ga smatraju svojim gradom dok međunarodne zajednice ne priznaju okupaciju grada 1967. god. Zbog toga se može reći kako je čak i nakon više od tri tisuće godina povijesti i ratova, Jeruzalem i dalje središte religijskog sukoba opterećen kolektivnim mitovima različitih vjerskih zajednica koje nakon toliko godina nisu uspjele pronaći rješenje za miran suživot neprestano opterećujući buduće generacije grada koje će i dalje morati čekati mirnija vremena.

²³ Arapi su odbacili ideju stvaranja Jeruzalema kao *corpus separatum* najviše radi toga što su je Židovi bili spremni prihvatiti.

²⁴ Poznato je kako su pripadnici PLO-a (Palestine Liberation Organization) poricali bilo kakvu povijesnu povezanost Židova s Jeruzalemom i Palestinom. Organizacija je osnovana 1964. god. u Jeruzalemu.

Summary

Josipa Pleša, The History of Jerusalem

The history of Jerusalem, which proved itself to be exceptionally brutal and bloody, begins in the 4th millennium BC. It is very difficult to determine the level of subjugation of the native Canaan population of that time imposed by the Jewish tribes considering the fact that historians believe that the native population already was, in large parts, assimilated by the Jewish tribes even before the conquest of David in 1000 BC. In that period the Jewish tribes were united for the first time into a kingdom, with Jerusalem as its capital city. An image of the city as a symbol of faith had been created since that time and has continued to grow stronger. Many battles were waged for this city, since the Babylonian conquest in the 6th century BC to this day when Israel is trying to defend its right to the city and keep it undivided.

Literatura

1. Arendt, Hannah, 1963. *Eichmann in Jerusalem, A Report on the Banality of Evil*, The Viking Press, New York.
2. Carroll, James, 2012. *Jeruzaleme, Jeruzaleme, Kako je taj drevni grad potpalio suvremeni svijet*, Alfa, Zagreb.
3. Lundquist, M. John, 2008. *The Temple of Jerusalem, Past, Present and Future*, Praeger, London.
4. Mayer, Tamar; Mourad, Ali Suleiman, 2008. *Jerusalem, Idea and Reality*, Routledge, New York.
5. *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, 2007., Europapress holding, Zagreb.
6. *Povijest 8: Humanizam i renesansa, doba otkrića*, 2007., Europapress holding, Zagreb.
7. Rebić, Adalbert, 1998. *Jeruzalem, 3000 godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.